

Representantforslag 94 S

(2015–2016)

fra stortingsrepresentantene Trine Skei Grande og Iselin Nybø

Dokument 8:94 S (2015–2016)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Trine Skei Grande og Iselin Nybø om å opprette en personvernkommisjon for justissektoren

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne regner personvern som en grunnleggende frihet. I takt med samfunnsutviklingen endres også trusselen mot våre friheter. Særlig teknologiutviklingen øker presset på personvernet, både gjennom økte muligheter for sammenstilling av personopplysninger som man frivillig gir fra seg til ulike aktører, og gjennom innhenting av personopplysninger uten at den opplysningene gjelder vet om eller har godkjent det.

For at folk skal kunne realisere sine liv i frihet, må de ha en beskyttet privatsfære. Den liberale rettsstaten skal garantere for slike rettigheter. Innenfor justissektoren har det gjennom de siste tiårene skjedd omfattende lovendringer i flere land, blant annet for å bekjempe terrorisme. Det har vært flere eksempler på at både personvernet, ytringsfriheten og innovasjonen blir svekket gjennom gradvise steg i de gode hensiktens navn. Kampen mot internasjonal terrorisme har legitimert store inngrep i privatlivet til borgerne.

Også i Norge brukes kampen mot terror som begrunnelse for å gi myndigheter og private aktører flere hjemler til å drive overvåkning av befolkningen. Forslagsstillerne mener at ethvert land skal og må beskytte sine borgere mot alvorlige trusler, og anerkjenner at etterretning blir et stadig viktigere verktøy i bekjempelsen av alvorlig kriminalitet. Det viktige er at denne utviklingen må skje på demokratiets premisser. Rettsstaten omfatter også Internett. Ulike for-

mer for masseregistrering av personopplysninger er blitt enklere og billigere enn noensinne. Når vestlige selskaper utvikler overvåkningsprogrammer for sine myndigheter, er det naivt å tro at det ikke går ut over de samme myndighetenes meningsfeller i andre deler av verden – demokratiforkjempere, journalister og menneskerettighetsaktivister som beveger seg i farlige regioner verden over.

Tidligere gjennomganger av personvernets kår

Forslagsstillerne viser til NOU 2009:1 Individ og integritet – Personvern i det digitale samfunnet. Personvernkommisjonen, som utarbeidet utredningen, gikk gjennom medier og personvern, barn og unges personvern, personvern i arbeidslivet, i helsesektoren og i samferdselssektoren, samt organisering av personvernmyndighetene. Kommisjonen tok imidlertid ikke for seg personvern i justissektoren spesielt, og dette var heller ikke en vesentlig del av Meld. St. 11 (2012–2013) Personvern – utsikter og utfordringer.

Forslagsstillerne viser til at Datatilsynet i sin høringsuttalelse til Prop. 68 L (2015–2016) om endring i straffeprosessloven, som i skrivende stund er til behandling i Stortinget, slår fast at det ikke er foretatt en samlet gjennomgang av personvernets kår i justissektoren. Tilsynet anbefaler en ny personvernkommisjon på dette området, som kan vurdere status og utfordringer for personvernet i sektoren: hvordan personvernet kan avveies mot andre, tungtveiende interesser; viktige prinsipper for personvern i justissektoren spesielt (målrettethet, proporsjonalitet, rettslig grunnlag mv.); en analysemodell for personvern i justissektoren; og å se helhetlig på behovet for, og effekten av, hjemler og tiltak som allerede er innført. Forslagsstillerne mener disse momentene bør inngå i mandatet for en ny personvernkommisjon.

Forslagsstillerne foreslår at denne kommisjonen settes ned av Stortinget selv. Dette kan for det første

motvirke at sammensetningen av en ny kommisjon i for stor grad preges av medlemmer med den samme juridiske og interessepolitiske bakgrunn som tidligere lignende utredninger. For det andre har Stortinget gjennom EOS-utvalget allerede en sterkere direkte tilknytning til personvern i justissektoren enn på andre samfunnsområder. Forslagsstillerne mener at i en situasjon med fragmentert lovgivning når det gjelder borgernes forhold til rettsmakten, er det naturlig at den av borgerne direkte valgte lovgivende forsamling har det direkte ansvaret for en helhetlig gjennomgang.

Overvåkningens negative samfunns effekt

Overvåkning utfordrer det sosiale limet i samfunnet. Ikke bare kan omfattende overvåkning føre til en nedkjølende virkning (*chilling effect*) på debattklimaet og den frie utvekslingen av ideer, det kan også forvitte tilliten folk imellom, og tilliten folk har til myndighetene.

Norge er preget av en høy grad av tillit – til staten, til hverandre, til mediene – sammenlignet med andre land. Det er imidlertid dypt menneskelig å forandre adferd når man vet at man blir iaktatt. Dersom folk begynner å legge bånd på seg av frykt for overvåkning, kan man ende opp med en svekket tillit i samfunnet. Det handler ikke nødvendigvis om å skjule noe ulovlig. Over halvparten av de spurte i en tysk undersøkelse svarte i 2008 at Datalagringsdirektivet gjorde at de ville unngå å kontakte psykolog eller rusrådgivning, bare fordi det ble registrert. Når personvernet svekkes, svekkes også individets frihet, handlingsrom og autonomi.

Personvern som demokratisk rettighet

Kampen for frihet er ikke vunnet en gang for alle, heller ikke i Norge. Våre friheter blir daglig utfordret i møte med ny teknologi. Å sikre borgernes trygghet er etter forslagsstillerne syn blant en liberal stats viktigste oppgaver. I dette arbeidet må kampen for personvern og rettsstatlige prinsipper etter forslagsstillerne syn alltid ha høy prioritet, enten striden står om borgerrettigheter på gata og på nettet eller registrering av personopplysninger.

Et sterkt vern om den enkeltes privatliv er etter forslagsstillerne syn avgjørende for frihet og for demokratiet. Frihet forutsetter vern mot utilbørlig registrering, overvåkning og inngripen i privatlivet. Borgerrettighetene skal vernes like godt i den digitale som i den analoge verden. Overvåkning av bevegelser gjør etterforskning enklere, men må veies mot retten til reell bevegelsesfrihet. Lokaliseringsteknologi i private tekniske enheter kan medføre kontinuerlig lagring av geografisk lokasjon.

Forslagsstillerne mener det har blitt tatt en rekke beslutninger i mange land som i sum har bidratt til å svekke borgernes rett til privatliv og frihet fra overvåkning. Mange av disse beslutningene har hver for seg hatt begrensede konsekvenser for personvernet, og har fremstått som fornuftige avveininger mellom behovet for trygghet i samfunnet og de overordnede borgerrettigheter rettsstaten er bygget på. Det er imidlertid svært sjelden summen av slike beslutninger blir vurdert helhetlig. I stedet tar man stadig små skritt i gal retning, og risikoen for at veien etter en tid vil lede inn i et overvåkningssamfunn som ingen vil ønske seg, vokser. Forslagsstillerne mener derfor det er behov for en helhetlig vurdering av alle tiltak og beslutninger som har konsekvenser for personvernet, med et særlig blikk på justissektoren og tilhørende områder i forsvarssektoren, samt et grundig arbeid for å sikre personvernets kår i en digital tidsalder.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Stortinget ber presidentskapet fremme forslag til mandat og sammensetning for en kommisjon som skal utrede personvernets sårbarhet i justissektoren i en digital tidsalder, der kommisjonen ser helhetlig på behovet for, og effekten av, hjemler og tiltak som allerede er gjennomført, vurderer viktige prinsipper for personvern i justissektoren, og fremmer forslag til hvordan borgernes personvern kan styrkes i lys av de lovendringer som er innført de siste årene for å motarbeide terrorisme og annen kriminalitet.

11. mai 2016